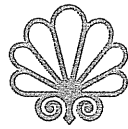

ÇANAKKALE SERAMİKLERİ KOLOKYUMU BİLDİRİLERİ

Suna - İnan Kırac
Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü

SUNA - İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

Kongre, Sempozyum, Seminer Dizisi: 2

Çanakkale Seramikleri Kolokiyumu Bildirileri

Editörler

Kayhan DÖRTLÜK
Remziye BOYRAZ

İngilizce Editörü

T. M. P. DUGGAN

ISBN: 978-605-4018-03-1

© Suna – İnan Kiraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya 2008

Bu kitapta yayınlanan bildirilerin yayım hakkı saklıdır. AKMED ve yazarlarının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz, basılamaz, yayınlanamaz.

Yazışma Adresi

Barbaros Mah. Kocatepe Sok. No: 25
Kaleiçi 07100 ANTALYA - TÜRKİYE
Tel: 0242 243 42 74 • Fax: 0242 243 80 13
akmed@akmed.org.tr
www.akmed.org.tr

Sayfa Tasarımı ve Baskı

Orkun & Ozan Medya Hizmetleri A.Ş.
www.orkunozan.com.tr

 Vehbi Koç Vakfı

İZMİR AGORASI KAZILARINDAN ÇANAKKALE SERAMİKLERİ VE DİĞER TALEP NOKTALARI

Lale DOĞER*

Kültürel mirasın günümüze ulaşabilen seramik eserleri kimi zaman estetik, kimi zaman teknolojik ilgilere cevap verirken, sistemli arkeolojik kazılarda kontekstlerinde ele geçenler yerleşmelerin iskân tarihi, belli bir türün ticareti ve yayılımı, kültürlerin etkileşim noktaları hakkında çok önemli bilgiler sağlarlar.

İzmir (Smyrna) Roma Devlet Agorası kazılarında ele geçen seramik buluntular da henüz tamamıyla stratigrafik kontekstlerden ele geçmemekle birlikte, bu önemli liman kentinde kullanılan çanak-çömleğin kronolojik ve tipolojik sürecini izlemeyi olanaklı kılmaktadırlar. İlk olarak 1932 ve daha sonra 1940-42 yıllarında yapılan kazılarla bilim dünyasının tanımaya başladığı İzmir (Smyrna) Devlet Agorası'ndaki çalışmalar, uzun bir aradan sonra 1996 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından yeniden başlatılmıştır ve aralıklarla devam etmektedir. Çalışmalarla ilgili kazı raporu ve yayınlar ağırlıklı olarak yapının rölöve, rekonstrüksiyon projeleri ile erken Hıristiyanlık dönemi öncesine ait bazı değerlendirmeleri içermektedir¹. İkinci dönem kazılarıyla birlikte Bizans ve sonrası dönemlere ait seramik buluntuların ön değerlendirilmesi de tarafımızdan tesis edilmeye çalışılmaktadır.

Buluntular arasındaki Çanakkale üretimi olarak beliren seramik parçalarının büyük bir kısmı, Bazilika ve Batı Stoa'daki çalışmalar sırasında, ilk dönem kazılarının dikkate alınmayan geç dönem tabakaları ile atık toprağın karışarak alanda birikim oluşturduğu en üst seviyede ele geçmiştir. Kısmen tahrip görmemiş bazı alanlarda karşılaşılan daha steril buluntu kompleksleri ise 18.-19. yy. Çanakkale, Kütahya, İstanbul Eyüp işi sırlı ve sırsız seramik buluntular ve çağdaş Avrupa seramikleriyle belirlemektedir.

Çanakkale seramiklerine ait sırlı buluntuların çoğunluğu, müze ve özel koleksiyonlardaki tüm eserler sayesinde daha kolay tanımlanabilmektedir. Sınırlı sayıda yayına konu olmuş veya hiç yayınlanmamış bazı gruplar (özellikle sırsız buluntular) ise buluntu kompleksi, hamur, astar ve sır benzerlikleri teşhis edilerek şimdilik geçici bir tasnife layıktır.

SIRLI ÇANAKKALE SERAMİKLERİ

İzmir Agorası'ndan ele geçen sırlı Çanakkale seramiklerine ilişkin buluntular, çukur tabak-kase ve çanaklara ait dip ve gövde parçalarıdır. Az sayıda buluntu küp, testi gibi kapalı kaplara aittir. Bezeme tekniği bakımından sıraltı oksit boyama, slip, aplike (barbutin) ve plastik dekorlu olarak tanımlanabilirler. Bazı slip kase ve derin tabaklarda baskı tekniği de uygulanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr. Lale Doğer, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü - İzmir.

E-posta: laledoger@hotmail.com

¹ İlk dönem kazı çalışmaları için bk.: Kantar – Naumann 1934, 219-242, 310; Kantar – Naumann 1943, 213-225 Lev. XII-XIX; İkinci dönem kazılarını içeren yayın için bk.: Taşlıalan - Drew-Bear 2004, 293-308; Taşlıalan - Drew-Bear v.d. 2005, 371-434; Doğer 2000, 3-10; L. Doğer, "Byzantine Ceramics: Excavation at Smyrna Agora.", Birinci Uluslararası Seramik Sempozyumu. Arkeolojik Kazılarda Ele Geçen Geç Antik, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Seramiği ve Mimari Seramiği (Çanakkale, 1-3 Haziran 2005). First International Symposium on Late, Antique, Byzantine, Seljuk, and Ottoman Pottery and Tiles in Archaeological Context (Çanakkale, 1-3 June 2005) (Baskıda).

A. Sıraltı Oksit Boyalı Çanakkale Tip I Seramikler :

Bu grubu temsil eden üretimler, G. Öney tarafından 17. yy. sonu–18. yy., J.W. Hayes tarafından İstanbul Saraçhane kazıları verilerine göre "Çanakkale Tip I" tanımlaması ile yak. 1740-erken 19. yy.², K. Korre-Zographou tarafından yak. 1700-1750 olarak tarihlenirler. Birçok buluntu yerlerinden örnekler de bu referanslar doğrultusunda değerlendirilir³. Hamur renkleri genel anlamda kırmızı, kavuniçimsi kırmızıdır (2,5 YR 5/8-2,5 YR) ve iyi pişmiştir. İnce ve az miktarda kum, mika, kalsit, silis bazılarında yer yer iri taşçıklar gözlenmektedir. Astar da genel anlamda beyaz renklidir, iç yüzeylerin tamamını kaplar. Dış yüzeyler de çoğunlukla tamamen astarlı ve üst gövde sırlıdır. Sır şeffaf renksiz veya sarımsı renktir. Bezemelerde baskın renk kobalt mavidir. Sadece kobalt mavi, kobalt mavi ve kahverengimsi kırmızı-turuncu, kobalt mavi ve beyaz, daha koyu mavi ve kahverengimsi kırmızı-turuncu renk kombinasyonları ile işlenmişlerdir. Dekorasyonda kahverengimsi-mangan rengin ağırlıklı kullanıldığı bazı buluntular da kapların dış yüzeylerinin tamamının astarlı olması nedeniyle bu araştırma da bu tip içinde ele alınmıştır.

Bezeme Repertuarı:

1. Grup (Res. 1. a-c): Olasılıkla yüzyılın başlarına ait (yak. 1700) üretimlerde⁴, kap merkezinde kahverengimsi kırmızı rozet çiçekler ve yasemin çiçeği yaprağına benzeyen çok parçalı yapraklardan oluşan büyük bir madalyon şeklinde düzenleme görülür. Aynı motiflerden oluşan yatay tarzda düzenlemeler de geniş ağız tablalarını süsler. Kıbrıs, Kouklia/Palaepaphos'da kazılan iki site⁵ ve İstanbul Saraçhane⁶ kazılarında buluntular ile Kuzey Ege'de Apolyontköy'den yüzey buluntusu⁷ da bu grup içinde değerlendirilebilir. Apolyontköy buluntusu kaide altında X şeklinde grafitto'ya sahiptir.

2. Grup (Res. 1. d-g): Kobalt mavi renkte uzun yapraklarla, kırmızımsı kahverengi rozet çiçeklerin buket halinde sunulduğu kompozisyon gösterir. Yayınli örnekler ve kazı buluntuları ışığında bu kapların ağız tablalarında, iki yatay ince bant arasına aralıklarla konumlanmış kafes tarama veya yaprakları temsilen damlacıklar şeklinde bezeme yer alır (Res. 1. d-g). Bu dekorasyona sahip kaplar en dar kronoloji ile yak. 1700-1750 yıllarına tarihlenirler⁸. İstanbul Saraçhane buluntusu ise katalog bilgisine göre 19. yy'a tarihlenir⁹.

² Bu tanımlama ve tarih J. W. Hayes'i referans alan M. L. Wartburg'un değerlendirmesinden alınmıştır. Hayes basit bitkisel dekorlu, çapraz taramalı ağız kenarına sahip eserleri Çanakkale Tip II -19. yy. olarak tarihlenir. Ancak boya rengi ve bezeme kompozisyonu ilişkisi çok açık tanımlanmaz. Bu nedenle bazı buluntularda çelişki gözlenir, bk.: Hayes 1992, 268-270 pl. 44. Wartburg, buluntuları boya renkleri ve bezeme kompozisyonları bakımından daha net sınıflar, bk.: Wartburg 2001, 369.

³ S. Sevim ve Y. Karaman, Çanakkale seramiklerine ilişkin derleme çalışmalarında G. Öney'in daha sonra revize ettiği tarihlendirmeleri yerine, sadece ilk yayınındaki tarihlleme ve tipolojisini referans alırlar, bk.: Sevim - Karaman 2002, 216-217; A. Akarca, Çanakkale'ye 45 km., Ezine'ye 3-4 km. uzaklıkta Akköy yakınlarındaki Akçaalan'daki buluntularla "Çanakkale Seramikçiliğinin" kökenlerini 15. yy'a indirir. Akarca'ya göre Akçaalan 17. yy. sonlarına doğru önemini yitirmiş, çömlekçiler 17. yy.'ın en geç üçüncü çeyreğinde, Çanakkale (Kale-iSultaniye)'ye göçmüşlerdir, bk.: Akarca 1976, 505-506.

⁴ Tarihlleme ve örnek için bk.: Korre-Zographou 2000, 235 (A41).

⁵ Saraçhane kazıları referans alınarak yak. 1740 - erken 19. yy.'a tarihlendirilmişlerdir, bk.: Wartburg 2000, 368 Fig. 4 (17), 369, 383 Fig. 9 (6 sağ üst).

⁶ Saraçhane buluntusu için bk.: Hayes 1992, pl. 44 (1).

⁷ Bezemesi çok az korunmuş buluntu, 2. grup içinde de değerlendirilebilir. Buluntu için bk.: François, 308 Pl. 3 (7).

⁸ Tarihlleme ve örnekler için bk.: Korre-Zographou 2000, 230 (A23, A24, A25) 231.

⁹ Saraçhane buluntusu için: Hayes 1992, 268, 270 Pl. 44 (4).

3. Grup (Res. 2. a-c): Kobalt mavisi renkle serbest tarzda oluşturulmuş Margarita tipi büyük papatyaya benzer tek bir çiçekten ibaret kompozisyona sahiptir. Çiçeğin göbeğini ise bir önceki gruptaki kırmızimsı kahverengi rozet çiçek oluşturur. Bir buluntuda çiçeğin birkaç taç yaprağının zarif kıvrımlar şeklinde uzatılarak sap ve yaprak oluşumu gibi tasarlandığı izlenir (Res. 1. a). Yayınli örneklerini bulamadığımız bu grup, biraz daha geç tarihli mangan moru renkte işlenmiş benzer bezemede üretimlerin öncüsü gibi görünmektedir.

4. Grup (Res. 3. a-b): Barok tarzda, ayaklı bazen çift kulplu yayvan veya dar uzun vazolardan taşan natüralist yapraklar, çiçekler ve meyvelerle tasarlanmış dekorasyon içerir. Dekorasyondaki kap konturları beyaz¹⁰ (Res. 3. a) veya kırmızı-turuncu renkle belirlenmiş¹¹ (Res. 3. b), kenarları kobalt mavi renk ile fistolanmıştır. Bu fisto bezemeler, dönemin modası Barok tarzın ışık-gölge karşıtlığı prensibi gereği olarak abartılı, kabartılı bezeme öğelerinin pratik yansımaları olarak yorumlanabilir. Ayrıca turuncuya yaklaşan renk kırmızının açık-koyu nüanslarının aynı alanda kullanılması yine barok tarz olarak değerlendirilebilir (Res. 3. c-d)¹².

5. Grup (Res. 4. a): Kap merkezinde kobalt mavisi renk ile natüralist çizimde yapraklardan oluşmuş çok dilimli veya yuvarlak madalyon bulunur. Agora'dan ele geçen parçalar çok eksik ve noksanlıdır. Çinili Köşk Müzesi ve Sadberk Hanım Müzesi'nde bulunan tüm örneklerden hareketle, bu kapların ağız kenarında da beyaz rozet çiçeklerle mavi yapraklar veya sadece mavi yapraklar yer alıyor olmalıydı¹³.

6. Grup (Res. 4. b-e): Çok sayıda parça, kenarları dilimli ve fistolu büyük bir madalyon tarzı kompozisyona sahiptir. Madalyonlar üçgen birimler halinde bölünmüş içleri minik yapraklarla dolgulanmıştır¹⁴. Ağız kenarı korunan bazı parçalar ile müze koleksiyonlarındaki eserlerde ağız tablalarının çapraz taramalı bordüre sahip olduğu görülür. İzmir Agorası'ndan önemli bir buluntu da kap formunun, diğer örneklerden farklı olarak basit ağız kenarlı yayvan gövdeli olduğu ve ağız kenarının aralıklarla yerleştirilmiş küçük yapraklarla süslendiği görülür (Res. 4. e). Korunan dekorasyonlarda uygulamaların kobalt mavisi renkle yapıldığı izlenir.

7. Grup (Res. 4. f): Bu grupta bezeme, merkeze yerleştirilmiş kenarları ince fisto bordürlü eşkenar dörtgenden ibarettir. Eşkenar dörtgenin usta bir işçilikle yatay ve dikey ekseninde kademeli yapraklarla bezelidir. Ağız tablalarında yine çapraz taramalı bordürler bulunur ve yine kobalt mavisi renk ile uygulama yapılmıştır.

8. Grup (Res. 5. a): Kompozisyon kobalt mavisi renk ile desenlenmiş çatal bir sap üzerinde duran eşkenar üçgenden oluşur. Üçgenin kenarları yine fisto bordürlüdür ve köşeleri yapraklarla vurguludur. İçi de serbest fırça ile yapılmış kıvrak yapraklarla dolgulanmıştır. Bu kompozisyon, İstanbul Saraçhane kazısı buluntusunda izlendiği gibi yaprakları sola doğru

¹⁰ İstanbul Çinili Köşk Müzesindeki eser için bk.: Öney 1971, Res. 12 Kat. 12.

¹¹ Victoria and Albert Müzesi'ndeki tüm eser için bk.: Öney 1971, Res. 14 Kat. 14; Öney 1982, 12 Res. 1.

¹² Tüm bir eser için bk.: K. Korre-Zographou 2000, age. elç. 234 (A18).

¹³ Eserler için bk.: Öney 1971, Res. 3 Kat. 3; Res. 4 Kat. 4; Öney 1991, 117 Ç4.

¹⁴ Bu gruba olasılıkla öncülük etmiş, içi natüralist tarzda çiçek ve yapraklarla dolu dilimli madalyon bezemeleri için bk.: Öney 1971, Res. 2 Kat. 2; Res. 3 Kat. 3.

eğilmiş bir buket¹⁵ (Res. 5. b) veya yaprak-çiçek dolu bir ayaklı vazonun çok ustaca stilize yorumu olabilir¹⁶ (Res. 5. c).

9. Grup (Res. 5. d): Üçgen kompozisyonlu bezemenin daha koyu mavi yapraklar ve kırmızısı turuncu renk rozet çiçeklerle kombinasyonlu bir örneği de ele geçmiştir¹⁷. Bu buluntu dış yüzeyin tamamının astarlı olmaması ile diğerlerinden farklılık gösterir. Bu özelliği ile bu makalede Çanakkale Tip II olarak verilen buluntular ile benzeşir.

10. Grup (Res. 6. a-c): Yine ağız tablasında çapraz tarama veya damla motiflerine sahip bazı gövde parçalarında, kahverengimsi mangan renk ile desenlenmiş kenarları fistolu benzer bezemelerin olduğu gözlenir. Dekorasyonların çok az bir kısmı korunmuştur. Dış yüzeyleri tamamen astarlıdır¹⁸.

Agora buluntuları arasındaki sır işlemleri yapılmamış olasılıkla hatalı bir üretim de bezeme 6. gruba benzer ancak yer yer kahverengi-kırmızı boya izleri de gözlenir (Res. 6. d). 4.-7. gruplardaki buluntuların benzerleri de yine İstanbul Saraçhane, Tekirdağ Hoşküy (Ganos), Atina Agorası, Girit Hanya, Kıbrıs Kouklia'dan ele geçmiştir¹⁹.

11. Grup (Res. 6. e): Çanakkale seramik üretimi serbest fırça çalışmalarının en güzel koleksiyonlarını temsil eden camii ve köşk tasvirli iki eser de Agora buluntuları arasında ele geçmiştir. Kapların dış yüzleri tamamen astarlıdır. Mimari tasvirlerin içine konumlandığı peyzaj ve özellikle ağaç yorumlarında 18. yy. resim sanatıyla paralellik gösteren bu üretimler²⁰, G. Öney tarafından 17. yy.-18. yy. sonu²¹, Korre-Zographou tarafından yak. 1750-1800'lere²² tarihlenirken, Hayes Çanakkale Tip II grubu içinde 19. yy. olarak değerlendirir²³.

B. Sıralı Kahverengimsi-Mangan Renk Oksit Boyalı Çanakkale Tip II Seramikler:

Çanakkale seramiklerinin bu tip üretimleri, daha dar ve yüksek kaideleri, daha derin kap formları, beyaz, sarımsı-krem renk astarları ve sarıya yaklaşan şeffaf sır görünüşleri, dış yüzeyde astarın ve sırın yalnız ağız kenarında oluşu gibi özellikleri ile diğerlerinden farklılık gösterir. Ayrıca bezemeler sıraltına kahverengiye yaklaşan mangan renk oksit boya ile uygulanmıştır. Saraçhane kazı buluntularının tasnifinde Tip II içinde yer alırlar. Korre-Zographou tarafından da yak. 1800'e tarihlenirler.

Bezeme repertuarı: Gerek İzmir Agorası, gerek diğer buluntu yerleri ve koleksiyonlardaki eserlerden hareketle, bu üretimlerin sınırlı bir bezeme repertuarına sahip oldukları izlenir.

¹⁵ Saraçhane buluntusu için bk.: Hayes 1992, pl. 44 (4).

¹⁶ Örnek eser için bk.: K. Korre-Zographou, age. eîx. 235. A16.

¹⁷ Koleksiyonlardaki bazı eserler için bk.: Korre-Zographou 2000, 232 (A30).

¹⁸ Yak. 1700'lere tarihlenen benzer örnekler için bk.: Korre-Zographou 2000, 234 (A35-37).

¹⁹ Saraçhane için bk.: Hayes 1992, Pl. 44 (3); iki buluntu için bk.: Waagé 1933, 325 Fig. 19 i-j. Hoşküy (Ganos) buluntuları için bk.: Armstrong - Günsenin 1995, 183 Fig. 4 (25-26), 184 Fig. 5 (25); Hanya için: Hahn 1989, 228 Fig. 1, küçük bir parça halindeki buluntunun rekonstrüksiyonunda, çapraz taramalı bordürün çukur tabağın ağız kenarının tamamında yer aldığı izlenmektedir. Halbuki bu taramalar ağız kenarında aralıklarla konumlanır; Kouklia için Wartburg 2000, 383 Fig. 9 (6 sol).

²⁰ Karşılaştırma için bk.: K. Korre-Zographou, age. 97, eîx. 94-95.

²¹ Öney, "Çanakkale Seramikleri", age. 107.

²² Korre-Zographou 2000, 242 (A53).

²³ Hayes 1992, 268.

Ancak kap içine yayılan ve bazen ağız kenarına da taşan ustaca soyutlaşmış tek bir motif, serbest fırça tekniğinin yetkin kullanımı ile çok zengin bir görsellikle sunulur.

1. Grup (Res. 7. a-b): Kompozisyon, kap merkezine karşılıklı yerleştirilmiş ayrı göbeklere sahip iki yarım çiçek formatından oluşur. Her bir göbeğe bağlı damla biçimli zarif yapraklar, hesaplı uzunluk ölçüleri ile eşkenar üçgen formunda biçimlenmiş büyük bir bitkisel bezeme olarak algılanmaktadır. Yayınli bir eserde bu kompozisyonun dört göbek etrafında radyal tarzda şekillendiği görülür²⁴ (Res. 7. c). Bu göbeklerden ikisi Çanakkale Tip I'de görülen kırmızimsı turuncu renk rozet çiçeklerle oluşturulmuştur. İzmir Agorası buluntuları muhtemelen bu daha komplike kompozisyonun sadeleşmiş uygulamalarıdır. Ağız tablaları ise tüm buluntularda görüldüğü üzere, iki yatay ince bant arasına aralıklarla yerleştirilmiş damla motifleri ile bezeli olmalıdır. Dörtlü düzenlemeye sahip bir buluntu İstanbul "Büyük Saray" Bölgesindeki kazılardan ele geçmiştir²⁵.

2. Grup (Res. 8): Kompozisyonun ana elemanı, radyal düzende çizilmiş taç yapraklara sahip büyük bir çiçek motifidir. Göbek etrafına konumlanmış yapraklardan iki tanesi A.3. Grup'taki gibi kademeli kıvrımlar şeklinde uzatılarak sap ve yaprak izlenimi verilmiştir. Ayrıca bazı buluntularda uzun damlalar biçimli eğrisel hatların çiçeğin etrafına da yerleştirdiği, böylece tabii bir mekan etkisi verilmek istendiği anlaşılmaktadır. Bu gruptaki kaplarda ağız tablaları, hiçbir sınırlama olmaksızın yaprakları temsilen uzun damla biçimli eğrisel hatlar, yatay bantlar arasında damla motifleri veya birkaç yatay bantla bezeli olabilmektedir. İzmir Panaztepe kazısı²⁶, Girit Malia²⁷, Kıbrıs Kouklia²⁸, eski Antakya (Antioch-on-the-Orontes)²⁹ ve Çanakkale'den³⁰ buluntular mevcuttur. Ayrıca Demre (Myra) Aziz Nikolaos Kilisesi³¹, Kıbrıs Kouklia, Foça (Phokai) kazıları, Çanakkale ve Kuzey Ege'de birçok yüzey araştırmasından, sadece kahverengi-mangan renk çapraz taramalı bordürü korunmuş ağız kenarları da ele geçmiştir.

C. Sıralı Slip (astar) Boyalı Seramikler:

Yayına konu olan buluntular, alçak halka kaideli, üçgen ağız profilli basit veya dışa dönük ağız tablalı çukur tabak-kaselere ait parçalardır. Hamur kavuniçimsi kırmızıdır (2,5 YR 5/8-2,5 YR). Doğrudan kırmızimsı gövde veya beyaz astarlı gövde üzerine bir veya iki slip boya ile desenlendirilmişlerdir³². Şeffaf renksiz, sarı veya yeşil renk sırla kaplanmışlardır.

1. Grup (Res. 9): Üçgen profilli ağız kenarlı kase-derin tabak formunda buluntuları içerir. Doğrudan kırmızı gövde üzerine beyaz sliple ile uygulanmış akıtma dekor ile karakterize edilirler. Ağız kenarından gövdeye doğru şeritler halinde inen beyaz slip boya, incelerek

²⁴ Örnek için bk.: Korre-Zographou 2000, 244 (A63).

²⁵ Buluntu için bk.: Pasinli 2000, 112 Çiz. 11 alt sol.

²⁶ Osmanlı Dönemi'ne ait birinci kültür tabakasından 2004 yılında ele geçen tüm buluntu için bk.: Erkanal-Öktü - Çınardalı-Karaaslan 2006, 201 Res. 2.

²⁷ François 1994, 384 Fig. 5 b sol.

²⁸ Wartburg 2000, 368 Fig. 4 (20), 383 Fig. 9 (8)

²⁹ Waagé 1948, Fig. 77 (6).

³⁰ Böhlendorf-Arslan 2002, 39 Abb. 8 (30-31).

³¹ Buluntu hakkında bilgi için bk.: Acara 1997, 479.

³² Çanakkale buluntuları için bk.: Böhlendorf-Arslan 2002, 38 Abb. 6-7.

sonlanır. Merkezde düzensiz damlalar şeklinde yer alır. Bazı buluntularda kap merkezinde bir veya iki adet kabartma konsantrik daire yer alır. Astar ve sır dış yüzeyde ağız kenarı ile sınırlıdır. Gövde üzerinde yer yer düzensiz fırça darbeleri halinde de görülebilmektedir. Sır renkleri sarı veya yeşildir. Kazı ve yüzey araştırmalarından ele geçen benzer buluntular geç 12. yy'dan 19. yy'a kadar geniş bir zaman dilimi içinde tanıtılmaktadır. İlk araştırmalar bu tip malın üretim yeri olarak erken 19. yy. Dimetoka'yı (Yunanistan) işaret eder³³ ve bu referansla Marmara kıyısında iki küçük liman yerleşimi Şenköy (Enkere), Gündoğdu-Çiftekayalar (Filadar)'dan yüzey buluntuları³⁴, Saraçhane buluntuları³⁵, Kouklia/Palaipaphos³⁶ ve Girit Malia'dan³⁷, Demre (Myra) Aziz Nikolaos Kilisesi³⁸ buluntular Dimetoka üretimi olarak tanıtılır. Taşoz Agorası buluntusu için 13. yy. - erken 16. yy. arası³⁹, Milet Stadyon Tepesi buluntusu için Beylikler Dönemi önerilir. Alexandria Troas, Beşiktepe, Karabiga ve Eceabat Kilise-tepe yüzey buluntuları da 13. yy. Bizans seramiği olarak verilir⁴⁰. Skopelos yakınlarındaki bir batıktan Oxford Ashmolean Museum'a intikal eden bir grup Ege-Bizans seramiği arasındaki bir buluntu⁴¹ Hoşköy (Ganos)⁴² ile Foça Kybele Kutsal Alanı üst tabakalarından ele geçen buluntular da tartışmalıdır. Atina Agorası⁴³ buluntuları Türk seramikleri olarak tanıtılırken, buluntu kompleksindeki Kütahya seramikleri ve 1773 tarihli sikke ile 18. yy'a tarihlenmiştir. Mısır İskenderiye (kôm el Nadoura, kôm el-dikka, cinema Majestic)⁴⁴ buluntuları ise daha net olarak Çanakkale üretimi olarak belirtilir ancak çoğu İslam seramiklerini içeren çöplükten ele geçtikleri için sağlam kronoloji vermezler. Ancak son araştırmalarda Çanakkale'de tespit edilen çok sayıda bitirilmemiş, hatalı fırınlanmış mallar ve üçayak örnekleri ile bu tip seramiklerin Osmanlı Dönemi üretim merkezi Çanakkale'ye lokalize edilir⁴⁵. İzmir Agorası buluntu kompleksleri de özellikle Çanakkale Tip II ile uyum sağlar ve hamur yapısı ile de benzeşir. Hayes, Saraçhane kazısının 97. numaralı konteksti ile bu seramikleri geç 19. yy'a (1860-1880 ?) tarihler⁴⁶.

2. Grup (Res. 10. a-b): Kırmızı gövde üzerine dekorasyon olarak uygulanan beyaz slip boya, düzensiz lekeler, dalgalı akıtmalar halindedir. Bazı buluntularda kap merkezlerinde kabartma olarak yapılmış konsantrik daireler görülür.

³³ Dimetoka için bk.: Bakirtzis 1980, 151-153 Fig. 27.

³⁴ Şenköy ve Gündoğdu buluntuları için bk.: François, 298-299; Böhlendorf-Arslan, Enkere'de yerleşimin 14. yy'dan sonra terk edildiğini belirtir ve Gündoğdu (Filadar) buluntusunu 13. yy. Bizans seramiği olarak önerir, bk.: Böhlendorf-Arslan 2002, 32.

³⁵ Hayes 1992, 276-277.

³⁶ Kouklia'da Osmanlı Dönemi buluntuların altı ayrı siteden ele geçmiştir. Buluntu yer'leri için bk.: Wartburg 2000, 362 Fig. 1.

³⁷ Malia buluntuları için bk.: François 1994, 383-385 Fig. 1 (10-13), Fig. 5 (a), Fig. 6.

³⁸ Acara 2001, 349, 356 Fig. 6.

³⁹ Taşoz için bk.: François 1995, 64-65 c 413, 111 série IV, 236 c 414, 236 c 413; Böhlendorf-Arslan 2002, 35.

⁴⁰ Böhlendorf-Arslan 2002, 33-34 Abb. 2; şimdilik yüzey araştırmasına dayanan bu gözlemler, stratigrafik Bizans Dönemi buluntuları ile netlik kazanacaktır. Dekorasyon ve sır özellikleri benzetmekle birlikte, Anaia- Kadikalesi (Kuşadası), Aigai (Aiolis) kazı buluntuların arasındaki Bizans örnekleri üçgen profilli ağız kenarına sahip değildir ve hamur yapıları da farklıdır.

⁴¹ Buluntu Armstrong ve Böhlendorf-Arslan tarafından Ege-Bizans seramikleri tipolojisinde değerlendirilir, bk.: Armstrong 1991, 338 Nr. 18 342, Fig. 7 (18); Böhlendorf-Arslan 2002, 34-35; bu buluntunun Bizans üretimi olması konusuna ihtiyatla yaklaşan bir değerlendirme için bk.: François 1995, 205, 213 dn. 24.

⁴² Buluntular için bk.: Armstrong - Günsenin 1995, 195-197 Fig. 14 Nr. 77-79; Fig. 15 Nr. 77.

⁴³ Frantz 1942, 3-4 Fig. 22 (1), Fig. 23 (2).

⁴⁴ François 1995, 208 Planche II, 209-213.

⁴⁵ Bilgi ve Çanakkale buluntuları için bk.: Böhlendorf-Arslan 2002, 1, 37 Abb. 4, 5, 38; Abb. 6, Taf. I (1-2).

⁴⁶ Hayes 1992, 337 Fig. 144 (17).

3. Grup (Res. 10. c-f): Beyaz astarlı gövde üzerine genellikle iki farklı renkte slip uygulaması ile hareler şeklinde dekorlanmışlardır. Sarı ve yeşil sır ile kaplanmışlardır. Bu grup, seramik terminojisinde Ebruli Desenli-Mermer Desenli (Marble Ware) olarak tanımlanır.

D. Aplike (Barbutin) Dekorlu Seramikler (Res. 11):

Tek bir kapalı kap parçası, kırmızı hamurlu, beyaz astarlı ve şeffaf sırlıdır. Uzunca dallar üzerinde tomurcuk benzeri kabartılar yer almaktadır. Benzer eserler 19. yy. sonuna tarihlenirler⁴⁷. Son yıllarda yapılan araştırmalarda fırın atıkları ile bu üretimlerin Çanakkale'ye ait olduğu anlaşılmıştır⁴⁸.

E. Plastik Dekorlu 20. Yüzyıl İlk Yarı Üretimleri (Res. 12):

Ağız kenarı ve dip kısmı eksik sürahilere ait iki gövde buluntusu, boyun altında madeni taklit eden plastik etiketleri dikkat çekerler. Bu etiketlerde büyük harf ile CANAKKALE yazısı okunur. Boyun altından gövdeye sarkan plastik seramik etiket, bir buluntuda iri plastik çiçeklerle omuza oturtulmuş ve yine plastik yapraklarla kabın boyun kısmına bağlanmıştı. Diğer bir buluntuda etiketi taşıyan plastik öğeler kırıktır, ancak diğerinden farklı olarak gövdenin orta kısmında iri bir plastik madalyon vardır. Bunlar 20. yy.'ın başlarına ait Yunan alfabesi ile Çanakkale yazılı etiket taşıyan gaga ağızlı sürahilerin benzerleridir⁴⁹ (gövde ortasındaki plastik bezeme çeşitlilik gösterebilir). Kırmızı hamurlu, astarlıdır. Yer yer boya kalıntıları mevcuttur. Yüzyılın ikinci yarısının sonuna doğru üretilmiş olmalıdır.

Buluntu alanlarından oldukça organize geniş bir deniz ticaret ağı⁵⁰ ile dağıtımının yapıldığı anlaşılan Geç Osmanlı Dönemi Çanakkale üretimi seramikler, İzmir Limanı aracılığı ile kente gelerek bugün de ticari aktivitenin devam ettiği bölgede yer alan eski Roma Devlet Agorası üzeri ve civarında pazarlanmışlardır. Panaztepe (Menemen) kazı buluntusunun gösterdiği gibi periferisindeki yerleşmelere de ulaşmışlardır. İzmir Agorası buluntuları, İstanbul Saraçhane, Atina Agorası, Girit ve Kıbrıs gibi Çanakkale üretimlerinin Geç 17. yy'dan 20. yy.'ın ortalarına kadar üretilen hemen çeşidini içermekte olup hem form hem de bezeme repertuarı bakımından yeni örnekler de ortaya koymaktadır. Henüz az bir kısmı değerlendirilen buluntuları çalışılmasıyla birlikte, daha net kronolojik sonuç ve tartışılabilir grupların aydınlanması beklenmektedir. Ele geçen hatalı üretime sahip bazı parçalar da, deniz ulaşımı sırasında paketlenen seramikleri darbelerden korumak için destek olarak kullanılanlar olmalıdır.

⁴⁷ S. Kırış koleksiyonundaki bir eser için bk.: G. Öney, "Çanakkale Seramikleri", age. 123 (Ç.25)

⁴⁸ Çanakkale buluntuları için bk.: Böhlendorf-Arslan 2002, Taf. I (4).

⁴⁹ ΤΣΑΝΑΚΚΑΛΕ etiketli sürahi için bk. K. Korre-Zographou. age. 312 (B35). Latin harfleri ile CANAK-KALE etiketli diğer bir sürahi için bk. K. Korre-Zographou. age. 313 (B36); S. Gönül Koleksiyonunda 20. yy. ilk çeyreğinin sonlarına tarihlendirilmiş, gövdede Mustafa Kemal Atatürk'ün kabartma büstü, boyun kısmında iki aslan arasında ÇANAKKALE etiketi taşıyan eser için bk.: G. Öney, "Çanakkale Seramikleri", age. 130 (Ç. 48)

⁵⁰ Fransa'nın Akdeniz kıyısındaki bir batıktan kurtarılan ve yayımlanan bir grup için bk.: Amouric 1999, 156, Figs. 288-9 (non-vidi).

SEÇME KATALOG

- 1- Res. 1. a. Kırık ve noksan çukur tabak-kase
Buluntu yeri: 1998 stoa
Ağız çapı: 18.7 cm.
Yükseklik: 4.1 cm.
Kaide çapı: 7.4 cm.
- 2- Res. 1. b. Kırık ve noksan çukur tabak-kase
Buluntu yeri: 1997 kuzey galeri
Kor. yükseklik: 2 cm.
Kaide çapı: 5.4 cm.
- 3- Res. 1. c. Kırık ve noksan çukur tabak-kase
Buluntu yeri: 1998 stoa
Kor. yükseklik: 3 cm.
Kaide çapı: 8.8 cm.
- 4- Res. 1. f. Kırık ve noksan çukur tabak-kase
Buluntu yeri: 1998 stoa
Ağız çapı: 25.2 cm.
Kor. yükseklik: 1.5 cm.
Kaide çapı: 5.8 cm.
- 5- Res. 2. a. Kırık ve noksan çukur tabak-kase
Buluntu yeri: 1998 stoa
Ağız çapı: 17.2 cm.
Kor. yükseklik: 4.3 cm.
Kaide çapı: 6 cm.
- 6- Res. 3. a. Kırık ve noksan çukur tabak-kase
Buluntu yeri: 1998 stoa
Kor. yükseklik: 6.3 cm.
Kaide çapı: 10.1 cm.
- 7- Res. 4. b. Kırık ve noksan çukur tabak-kase
Buluntu yeri: 1997 kuzey galeri
Ağız çapı: 25.2 cm.
Yükseklik: 5.2 cm.
- 8- Res. 4. c. Kırık ve noksan çukur tabak-kase
Buluntu yeri: 1998 stoa
Kor. yükseklik: 2.9 cm.
Kaide çapı: 9.4 cm.
- 9- Res. 4. d. Kırık ve noksan çukur tabak-kase
Buluntu yeri: 1998 stoa
Kor. yükseklik: 1.7 cm.
Kaide çapı: 9.2 cm.
- 10- Res. 4. e. Kırık ve noksan çukur tabak-kase
Buluntu yeri: 1998 stoa
Ağız çapı: 15 cm.

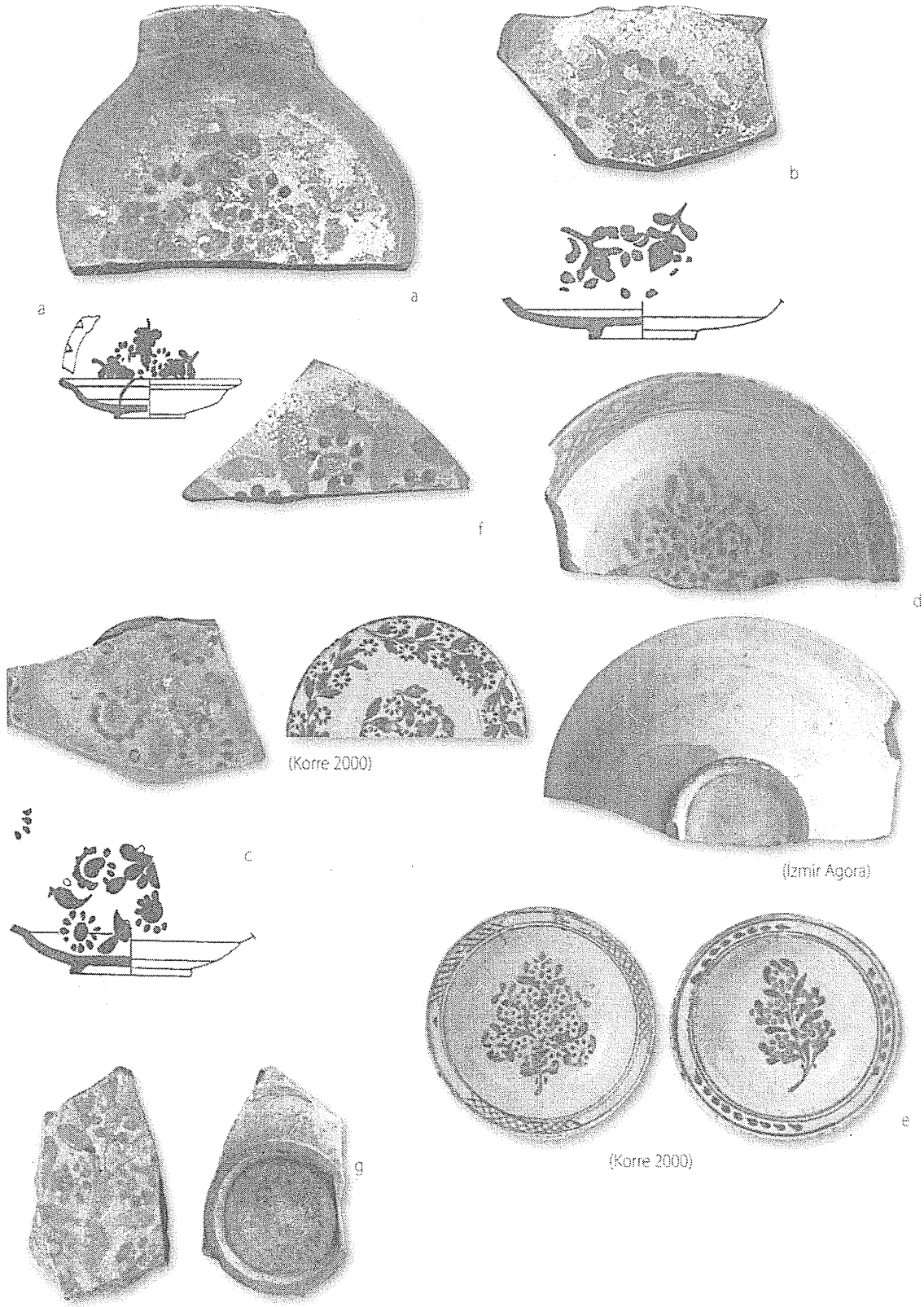
- Yükseklik: 3.3 cm.
Kaide çapı: 6.4 cm.
- 11- Res. 4. f. Kırık ve noksan çukur tabak-kase
Buluntu yeri: 1998 stoa
Ağız çapı: 25.2 cm.
Yükseklik: 6.3 cm.
Kaide çapı: 6.7 cm.
- 12- Res. 5. a. Kırık ve noksan çukur tabak-kase
Buluntu yeri: 1997 kuzey galeri
Kor. yükseklik: 1.7 cm.
Kaide çapı: 6.5 cm.

KAYNAKÇA ve KISALTMALAR

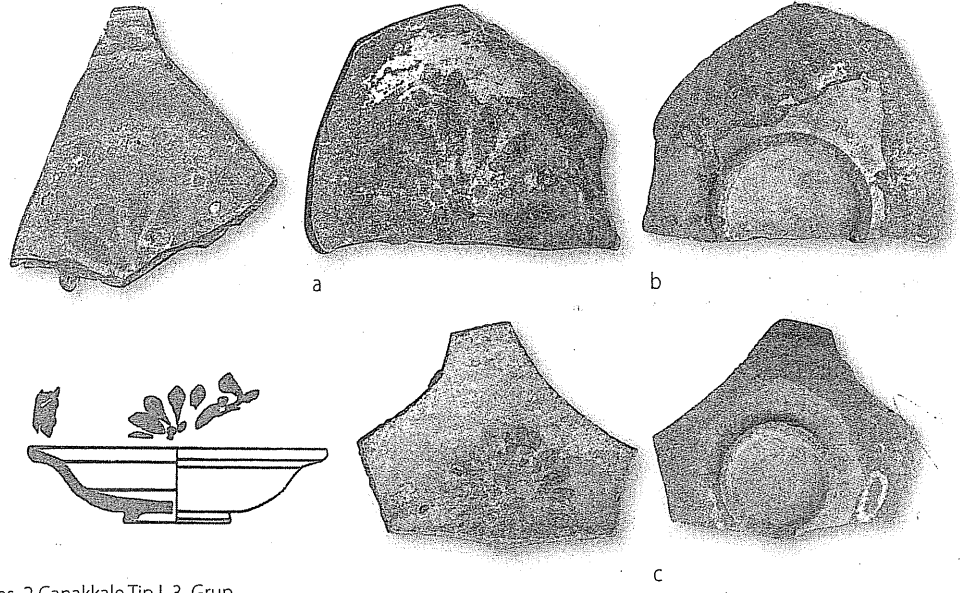
- Acara 1997 M. Acara, "Seramik Buluntular", bk.: S. Y. Ötüken, "1995 Yılı Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", KST 18.2, 27-31 Mayıs 1996, Ankara (1997) 471-487.
- Acara 2001 M. Acara, "Seramik Buluntular", bk.: S. Y. Ötüken, "1999 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilise Kazısı", KST 22.2, 22-26 Mayıs 2000, İzmir (2001) 345-358.
- Akarca 1976 A. Akarca, "Çanakkale'de Yeni Bir Çanak Çömlek Merkezi", Türk Tarih Kongresi VIII.1 Ankara (1976) 501-505.
- Armstrong - Günsenin 1995 P. Armstrong - N. Günsenin, "Glazed Pottery Production at Ganos", *Anatolia Antiqua* 3, 1995, 179-201.
- Armstrong P. Armstrong, "A Group of Byzantine Bowls from Skopelos", *OxfJA* 10/3, 1991, 335-347.
- Bakirtzis 1980 Ch. Bakirtzis, "Didymoteichon: un centre de céramique Post-Byzantine", *Balkan Studies* 2, 1980, 147-153.
- Böhlendorf-Arslan 2002 B. Böhlendorf-Arslan, "Ein Neuer Typ der Çanakkaleware", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu. Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan*, 10-13 Ekim 2001, İzmir (2002) 31-43.
- Doğer 2000 L. Doğer, "İzmir Agorasından Çanakkale ve Kütahya Seramikleri", *Tepekule Tarih Yerel Araştırmalar Dergisi* 2, 2000, 3-10.

- Erkanal-Öktü - Çınardalı-Karaaslan 2006 A. Erkanal-Öktü - N. Çınardalı-Karaaslan, "Panaztepe 2004 Yılı Kazıları", KST 27.1, 30 Mayıs-3 Haziran 2005 Antalya, Ankara (2006), 191-204.
- Korre-Zographou 2000 K. Korre-Zographou, Ta Kerameika Tou Tsanakkale 1670-1922 (2000).
- François V. François, "La céramique byzantine et ottomane", La Bithynie au Moyen Âge, Réalités Byzantines 9, Paris (tarihsiz) 287-308.
- François 1994 V. François, "La céramique à glaçure à Malia: productions médiévales italiennes et productions ottomanes", BCH 118/2, 1994, 375-379.
- François 1995 V. François, La céramique byzantine à Thasos, Études Thasiennes XVI (1995).
- François 1995 V. François, "Byzantine ou Ottomane ? Une céramique peinte à l'engobe découverte en Méditerranée Orientale", Anatolia Antiqua 3, 1995, 203-217.
- Frantz 1942 A. Frantz, "Turkish Pottery from Agora", Hesperia 11.1, 1942, 1-28.
- Hahn 1989 M. Hahn, "Byzantine and Postbyzantine Pottery from the Greek-Swedish Excavations at Khania, Crete", bk.: V. Déroche - J.-M. Spieser (ed.), Recherches sur la Céramique Byzantine. BCH Supp. XVIII (1989) 227-232.
- Hayes 1992 J. W. Hayes, Excavations at Saraçhane in İstanbul II. The Pottery, Princeton (1992).
- Kantar - Naumann 1934 S. Kantar - R. Naumann, "İzmirde Roma Devrine Ait Forumda Yapılan Hafriyat Hakkında İlk İhzaî Rapor. Fouilles de Namazgah (İzmir)", TAD II 1934, 219-242, 310.
- Kantar - Naumann 1943 S. Kantar - R. Naumann, "İzmirde Roma Devrine Ait İyon Agorasında Yapılan Hafriyat Hakkında İkinci İhzaî Rapor", Belleten 26, 1943, 213-225 Lev. XII-XIX.

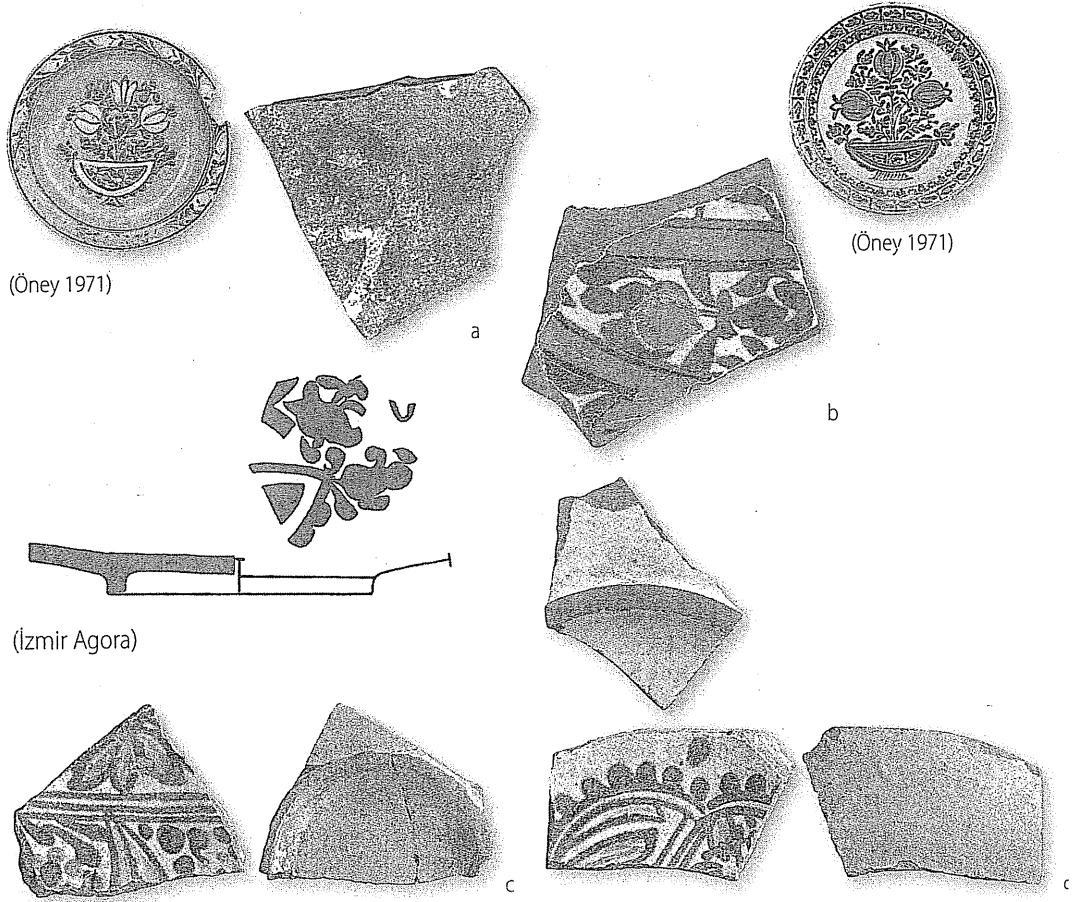
- Öney 1971 G. Öney, Türk Devri Çanakkale Seramikleri / Turkish Period Çanakkale Ceramics (1971).
- Öney 1982 G. Öney, "Çanakkale'de Geç Devir Osmanlı Seramikleri", Bilim Birlik Başarı Dergisi 33, 1982, 12-15.
- Öney 1991 Ö. Öney, "Çanakkale Seramikleri", bk.: Sadberk Hanım Müzesi Türk Çini ve Seramikleri (1991) 101-114.
- Pasinli 2000 A. Pasinli, "Büyük Saray Bölgesinde Sultan Ahmet Eski Cezaevi Bahçesindeki 1997-1998 Kazı Çalışmalarına Ait Rapor", MKKS 10 (26-28 Nisan 1999 Kuşadası), Ankara (2000) 94-114.
- Sevim - Karaman 2002 S. Sevim - Y. Karaman, "Çanakkale Seramikleri ve Eceabat Yöresi Çömlekçiliği", bk.: II. Uluslararası Pişmiş Toprak Sempozyumu Bildiriler Kitabı II, Eskişehir (2002) 216-223.
- Taşlıalan - Drew-Bear 2004 M. Taşlıalan - T. Drew-Bear, "Rapport sur les travaux effectués sur l'Agora de Smyrne", Anatolia Antiqua XII, 2004, 293-308.
- Taşlıalan - Drew-Bear v.d. 2005 M. Taşlıalan - T. Drew-Bear v.d., "Fouilles de l'Agora de Smyrne: Rapport sur la Campagne de 2004", Anatolia Antiqua XIII, 2005, 371-434.
- Waagé 1933 F. O. Waagé, "The Roman and Byzantine Pottery", Hesperia II.2, 1933, 308-328.
- Waagé 1948 F. O. Waagé, "The Glazed Pottery", bk.: F. O. Waagé (ed), Antioch-on-the-Orantes IV.1. Ceramics and Islamic Coins (1948) 79-108.
- Wartburg 2000 M. L. Wartburg, "Types of Imported Table Ware at Kouklia in the Otoman Period", Report of the Department of Antiquities, Cyprus (2000) 369-387.
- Amouric v.d. 1999 H. Amouric - F. Richez - L. Vallauri (ed.), Vingt Mille pots sous les mers. Le commerce de la céramique en Provence et Langedoc du Xe aux XIXe siècle, Aix-en-Provence 1999, 156 vd. Figs. 288-9.

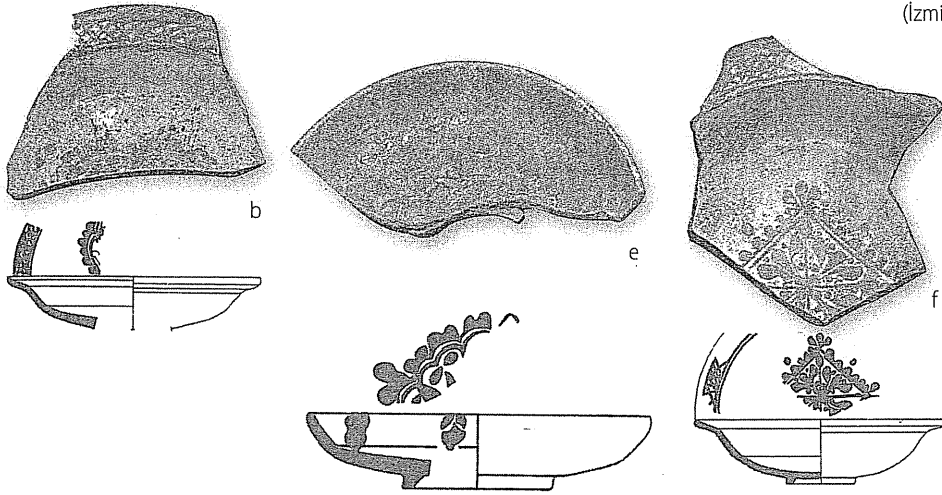
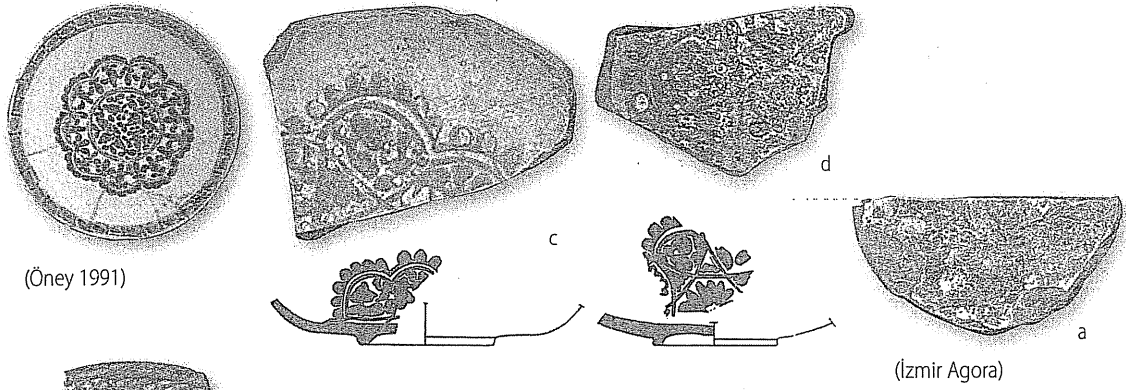
Res. 1 Çanakkale Tip I, 1. -2. Gruplar, 17. yy. sonu - 18. yy. yak. 1700 - 1750 - erken 19. yy.

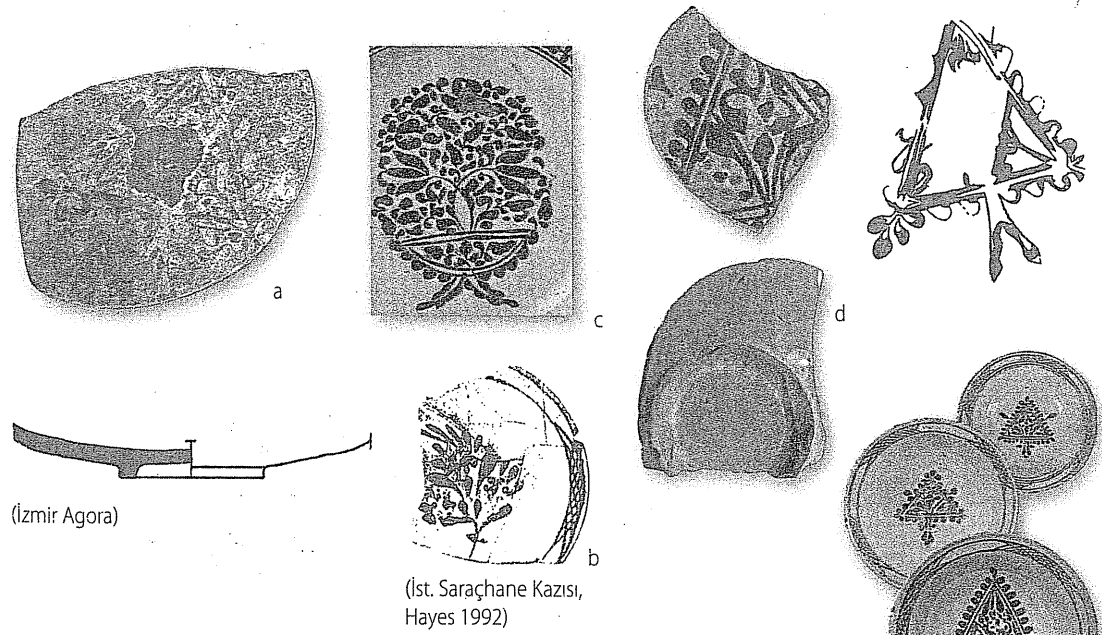
Res. 2 Çanakkale Tip I, 3. Grup.

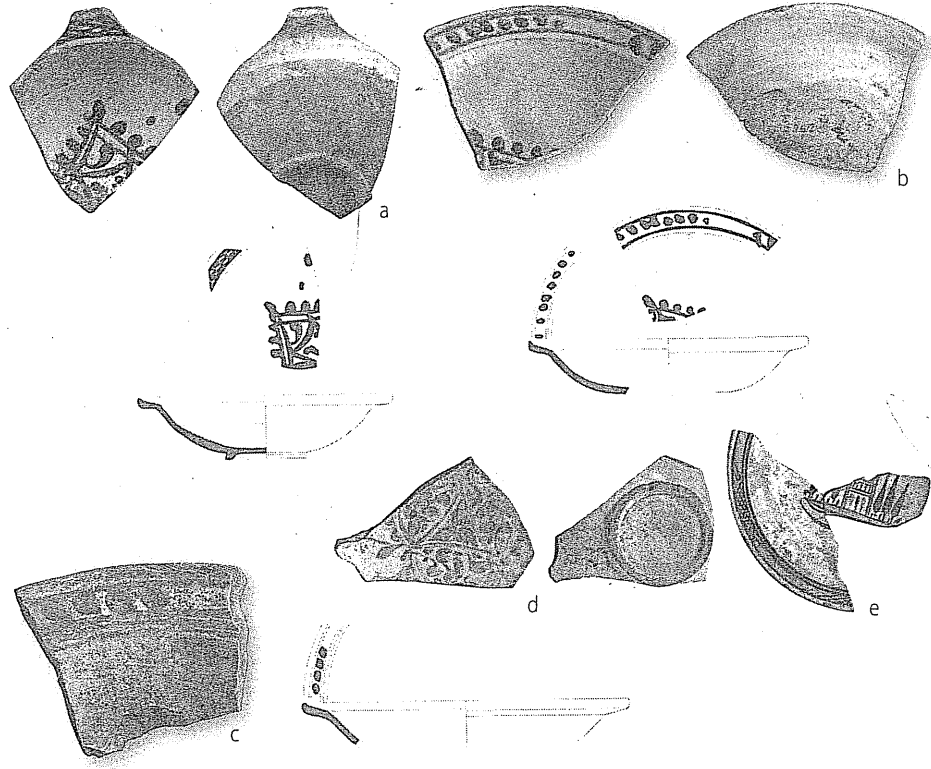
Res. 3 Çanakkale Tip I, 4. Grup (a-b).

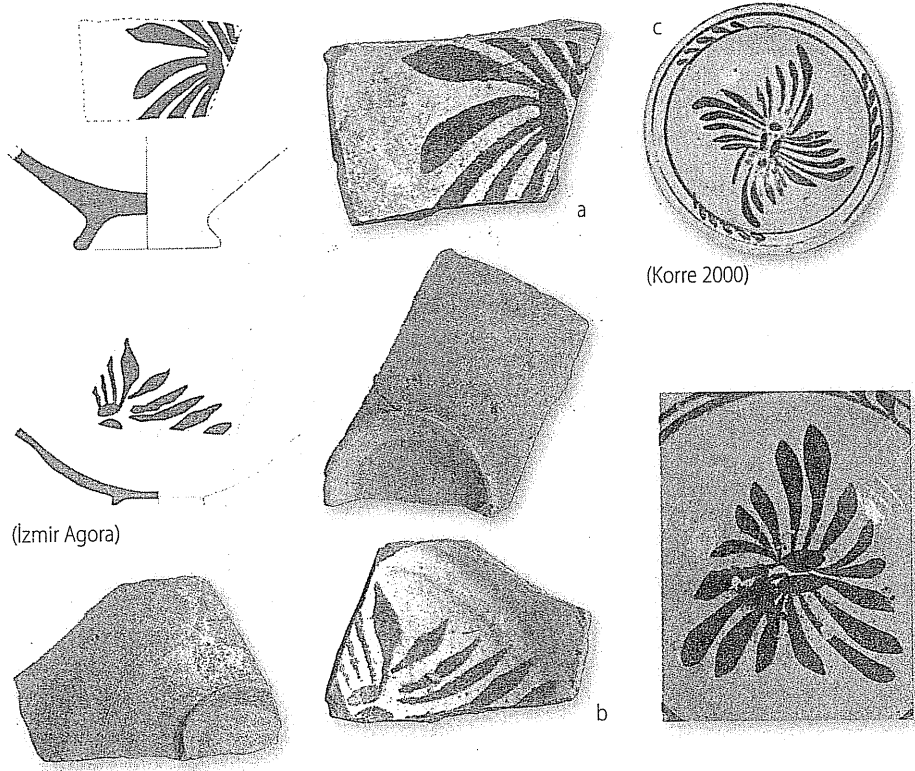
Res. 4 Çanakkale Tip I, 5 - 7. Grup.

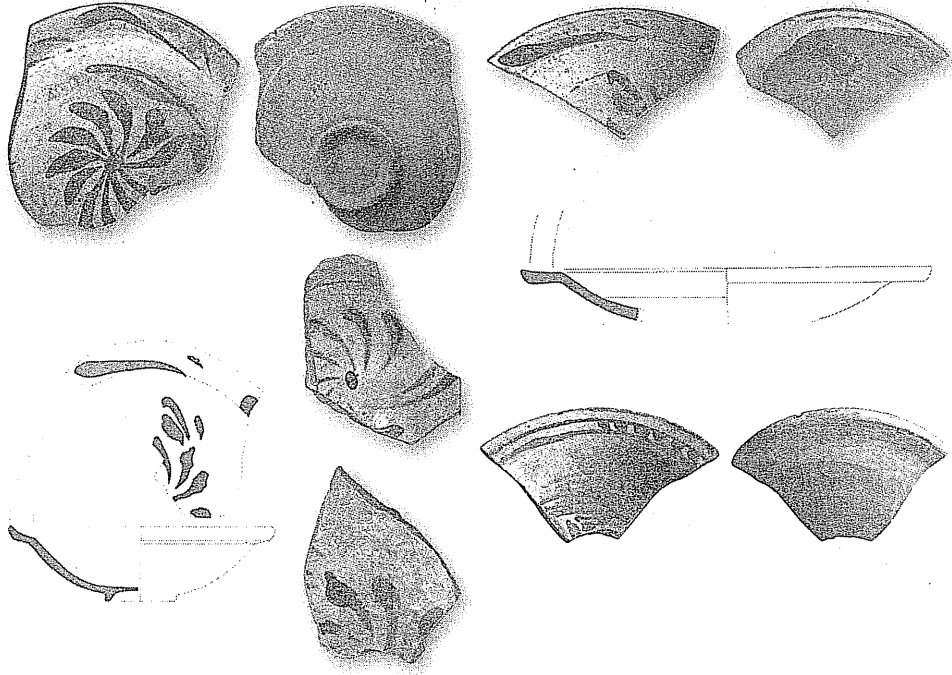
Res. 5 Çanakkale Tip I, 8 (a) - 9. (d) Grup.

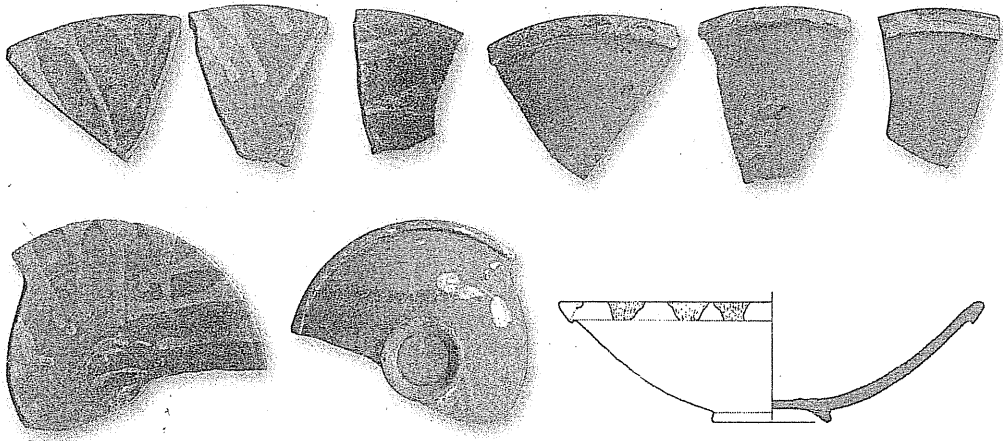
Res. 6 Çanakkale Tip-I, 10. (a-d) - 11. (e) Grup.

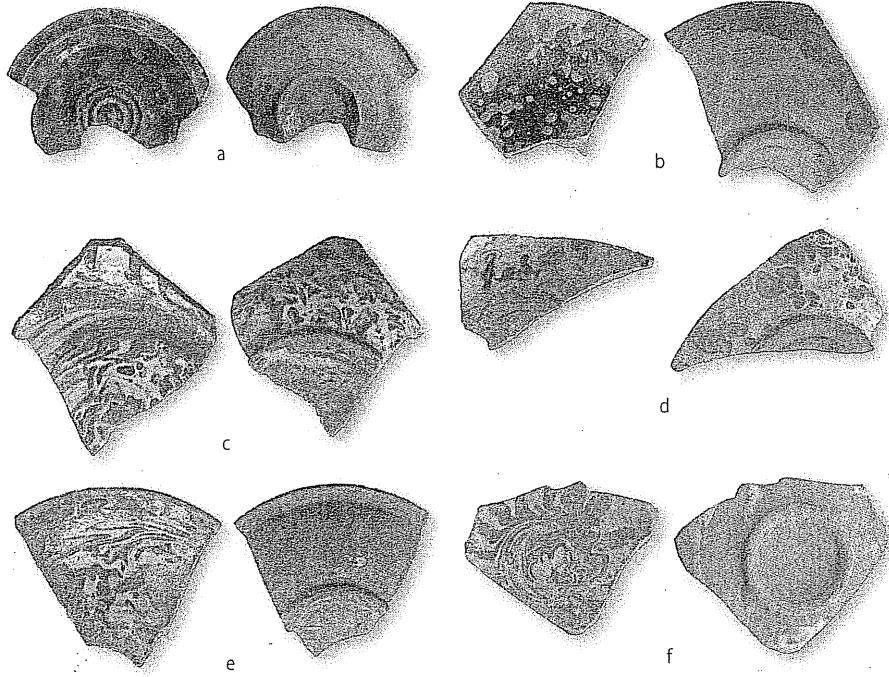
Res. 7 Çanakkale Tip II, 1. Grup, yak. 1800.

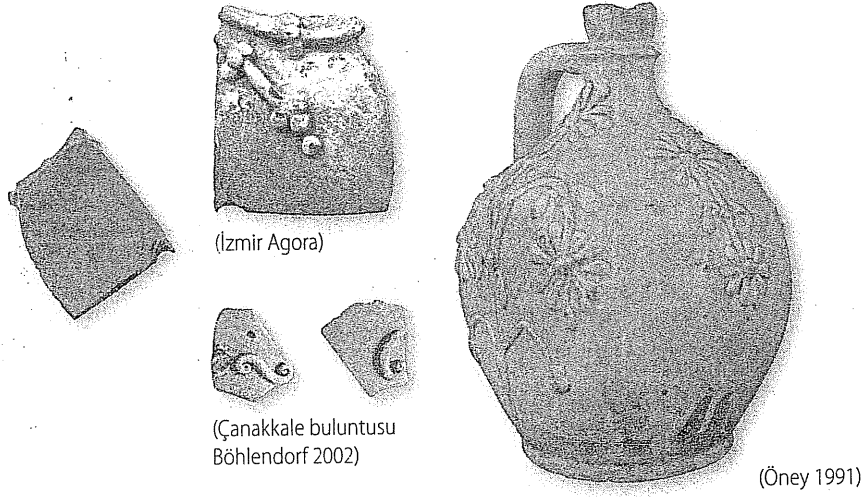
Res. 8 Çanakkale Tip II, 2. Grup, yak. 1800.

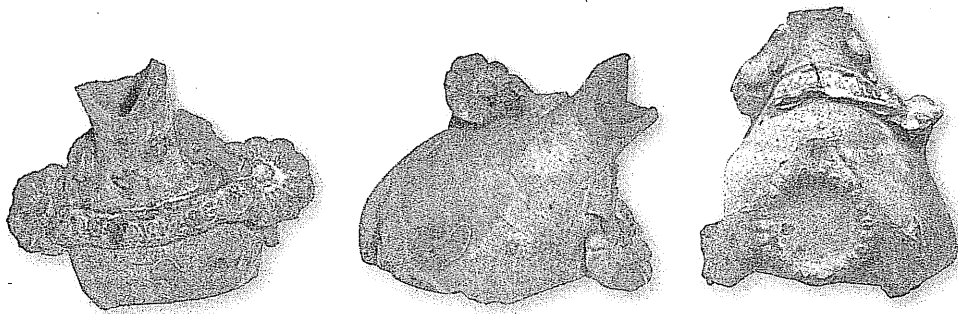
Res. 9 Akıtma Slip Dekorlu Kaseler, 18. - 19. yy.

Res. 10 Slip Dekorlu - Mermer Benzeri Dekorlu: Kaplar 18. - 19. yy.

Res. 11 Aplike (Barbutin) Dekorlu Kapalı Kaplar, 19. yy. sonu.

Res. 12 Aplike Dekorlu Sürahiler, 20. yy. ilk yarısı sonları.